

POSTANOWIENIE

Dnia 17 maja 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Ewa Stefańska (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Janusz Niczyporuk

SSN Marek Siwek

w sprawie z odwołania M. D.

od uchwały Krajowej Rady Sądownictwa Nr [...] z dnia 21 listopada 2018 r.

w przedmiocie przedstawienia wniosku o powołanie do pełnienia urzędu na dwadzieścia siedem stanowisk sędziego sądu okręgowego w Sądzie Okręgowym w G., ogłoszonych w Monitorze Polskim z 2018 r., poz. 274,

z udziałem M. B. - S., [...]

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych w dniu 17 maja 2019 r.

odracza rozpoznanie sprawy i przedstawia do rozstrzygnięcia składowi siedmiu sędziów Sądu Najwyższego zagadnienie prawne:

„Czy na podstawie przepisu art. 49 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (tekst jednolity Dz.U. 2018, poz. 1360 ze zm.) dopuszczalne jest sformułowanie przez stronę wniosku o wyłączenie sędziego z powołaniem się na zaistnienie okoliczności, które mogłyby wywołać uzasadnioną wątpliwość co do jego bezstronności, jeżeli sędzia objęty wnioskiem nie został wyznaczony do rozpoznania określonej sprawy?”.

UZASADNIENIE

Uchwałą nr [...] z dnia 21 listopada 2018 r. w przedmiocie przedstawienia wniosku o powołanie do pełnienia urzędu na dwadzieścia siedem stanowisk sędziego sądu okręgowego w Sądzie Okręgowym w G., ogłoszonych w Monitorze Polskim z 2018 r., poz. 274, Krajowa Rada Sądownictwa postanowiła: w punkcie pierwszym - przedstawić Prezydentowi RP wniosek o powołanie do pełnienia urzędu na stanowisku sędziego sądu okręgowego w Sądzie Okręgowym w G. dwudziestu siedmiu osób imiennie wymienionych w uchwale, zaś w punkcie drugim - nie przedstawić Prezydentowi RP wniosku o powołanie do pełnienia urzędu na stanowisku sędziego sądu okręgowego w Sądzie Okręgowym w G. pozostałych uczestników postępowania nominacyjnego, w tym odwołującego się M. D..

M. D. wniósł odwołanie od powyższej uchwały, zaskarżając ją w całości i wnosząc o jej uchylenie. W odwołaniu zawarty został wniosek o wyłączenie od rozpoznania sprawy imiennie wskazanych sędziów Izby Dyscyplinarnej Sądu Najwyższego oraz pozostałych sędziów Sądu Najwyższego powołanych przez Prezydenta RP po dniu 9 października 2018 r., tj.: [...]. W uzasadnieniu wniosku podano, że w niniejszej sprawie istnieją podstawy do wyłączenia wszystkich wymienionych wyżej sędziów, albowiem uczestniczyli oni w postępowaniu nominacyjnym na urząd sędziego Sądu Najwyższego prowadzonym przed Krajową Radą Sądownictwa w składzie złożonym z osób, w stosunku do których – według odwołującego się - zachodzą wątpliwości, czy były uprawnione do opiniowania i rekomendowania (w ramach zespołu) kandydatów na urząd sędziego Sądu Najwyższego. Zdaniem odwołującego się, powyższa okoliczność może mieć wpływ na bezstronność wymienionych wyżej sędziów Sądu Najwyższego.

Zarządzeniem z dnia 18 kwietnia 2019 r. Prezes Izby Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych Sądu Najwyższego na podstawie § 83a ust. 1 zd. 2 w zw. z § 83b ust. 1 rozporządzenia Prezydenta RP z dnia 29 marca 2018 r. Regulamin Sądu Najwyższego (Dz.U. z 2018 r., poz. 660 ze zm.) wyznaczył do rozpoznania niniejszej sprawy trzyosobowy skład orzekający.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Rozpoznając odwołanie M. D. od uchwały Krajowej Rady Sądownictwa nr [...] z dnia 21 listopada 2018 r. w przedmiocie przedstawienia wniosku o powołanie do pełnienia urzędu na dwadzieścia siedem stanowisk sędziego sądu okręgowego w Sądzie Okręgowym w G., ogłoszonych w Monitorze Polskim z 2018 r., poz. 274 - do którego to postępowania na podstawie art. 44 ust. 3 ustawy z dnia 12 maja 2011 r. o Krajowej Radzie Sądownictwa (jednolity tekst: Dz.U. z 2019 r., poz. 84 ze zm.) stosuje się przepisy Kodeksu postępowania cywilnego o skardze kasacyjnej, w tym art. 398¹⁷ § 1 k.p.c. - w związku ze złożonym przez odwołującego się wnioskiem o wyłączenie wszystkich imiennie wskazanych sędziów Izby Dyscyplinarnej oraz pozostałych sędziów Sądu Najwyższego powołanych przez Prezydenta RP po dniu 9 października 2018 r., Sąd Najwyższy uznał, że przy rozpoznawaniu przedmiotowego odwołania wyłoniło się następujące zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości: „Czy na podstawie przepisu art. 49 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (jednolity tekst: Dz.U. z 2018 r., poz. 1360 ze zm.) dopuszczalne jest sformułowanie przez stronę wniosku o wyłączenie sędziego z powołaniem się na zaistnienie okoliczności, które mogłyby wywołać uzasadnioną wątpliwość co do jego bezstronności, jeżeli sędzia objęty wnioskiem nie został wyznaczony do rozpoznania określonej sprawy?”.

W kwestii, czy na gruncie przepisu art. 49 k.p.c. dopuszczalne jest objęcie przez stronę wnioskiem o wyłączenie wszystkich sędziów, co do których bezstronności strona ta ma zastrzeżenia, czy też wniosek taki może być skutecznie wniesiony przez stronę wyłącznie w odniesieniu do sędziów wyznaczonych do rozpoznania danej sprawy i tylko w takim zakresie winien on podlegać merytorycznemu rozpoznaniu, w orzecznictwie Sądu Najwyższego zarysowały się dwa przeciwstawne stanowiska. Tymczasem przesądzenie powyższej kwestii warunkuje dalszy tok procedowania w niniejszej sprawie - w zakresie wniosku odwołującego się o wyłączenie sędziów. W sytuacji bowiem opowiedzenia się za trafnością poglądu, zgodnie z którym granice podmiotowe wniosku o wyłączenie sędziego są ograniczone, a więc skuteczny wniosek w tym przedmiocie może dotyczyć jedynie sędziów wyznaczonych do rozpoznania konkretnej sprawy, zakres

merytorycznej oceny wniosku zgłoszonego przez odwołującego się powinien zostać ograniczony jedynie do sędziów wyznaczonych do rozpoznania niniejszej sprawy zarządzeniem z dnia 18 kwietnia 2019 r. Prezesa Izby Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych Sądu Najwyższego. W pozostałym natomiast zakresie wniosek ten powinien podlegać odrzuceniu jako niedopuszczalny. Natomiast w razie uznania, że dopuszczalne jest objęcie przez stronę wnioskiem o wyłączenie także sędziów niewyznaczonych do rozpoznania danej sprawy, merytorycznej ocenie podlegałyby wnioski o wyłączenie w zakresie dotyczącym wszystkich imiennie wskazanych sędziów Izby Dyscyplinarnej Sądu Najwyższego oraz pozostałych sędziów Sądu Najwyższego powołanych przez Prezydenta RP po dniu 9 października 2018 r.

Poddając powyższe zagadnienie analizie wskazać należy, że zgodnie z treścią art. 45 ust. 1 Konstytucji RP każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd. Prawo jednostki, o którym mowa w powołanym przepisie, to „prawo do sądu”. Przepis ten wymienia wymagane cechy sądów, tj.: niezależność, niezawisłość i bezstronność (zob. P. Sarnecki, w: L. Garlicki (red.), M. Zubik (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Wydawnictwo Sejmowe 2016, LEX/el). Analogiczne wymogi przewiduje art. 6 ust. 1 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284), zgodnie z którym każdy ma prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony ustawą przy rozstrzyganiu o jego prawach i obowiązkach o charakterze cywilnym albo o zasadności każdego oskarżenia w wytoczonej przeciwko niemu sprawie karnej. Oznacza to, że jedną z podstawowych gwarancji, jakie muszą zostać spełnione w związku z rozpatrywaniem danej sprawy, jest rozpoznanie jej przez sąd (skład sędziowski), który będzie bezstronny w stosunku do strony sporu. Instrumentem gwarantującym rzetelny przebieg procesu oraz zapewniającym bezstronność sędziego jest instytucja wyłączenia sędziego. Instytucja ta stanowi jedną z gwarancji procesowych bezstronności sędziego, a w konsekwencji prawidłowości wymiaru sprawiedliwości (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 4 listopada 1975 r., II CZ 136/75, OSNCP 1976 nr 10, poz. 213).

Realizując zawarty w Konstytucji RP postulat bezstronności, ustawodawca wprowadził w procedurze cywilnej dwa mechanizmy, które tę bezstronność mają gwarantować, tj.: instytucję wyłączenia sędziego z mocy ustawy (*iudex inhabilis*, art. 48 k.p.c.) oraz instytucję wyłączenia sędziego na jego żądanie lub na wniosek strony (*iudex suspectus*, art. 49 k.p.c.). O ile przyczyny wyłączenia sędziego z mocy ustawy zostały wymienione enumeratywnie w art. 48 k.p.c., o tyle przyczyny uzasadniające wyłączenie sędziego na jego żądanie lub na wniosek strony zostały przez ustawodawcę określone w art. 49 k.p.c. w sposób ogólny. Przepis art. 49 k.p.c. w aktualnym brzmieniu przewiduje bowiem wyłączenie sędziego na jego żądanie lub na wniosek strony, jeżeli istnieje okoliczność tego rodzaju, że mogłaby wywołać uzasadnioną wątpliwość co do bezstronności sędziego w danej sprawie. Przy tym, instytucja wyłączenia sędziego na wniosek nie jest związana z wystąpieniem jakiegokolwiek wątpliwości co do bezstronności sędziego rozpoznającego sprawę, ale z ujawnieniem się uzasadnionych wątpliwości co do jego bezstronności. Zatem o możliwości wyłączenia sędziego od rozpoznania sprawy nie decyduje samo subiektywne odczucie strony co do bezstronności sędziego, lecz odczucie co do tych wątpliwości musi być uzasadnione w okolicznościach danej sprawy. W orzecznictwie Sądu Najwyższego wielokrotnie wskazywano, że orzeczenie o wyłączeniu sędziego staje się niezbędne, gdy strona ma chociażby subiektywną, ale uzasadnioną wątpliwość co do bezstronności sędziego (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z 29 października 1993 r., I CO 37/93, LEX nr 78451; z 19 listopada 1981 r., IV PZ 63/81, LEX nr 8371 i z 15 stycznia 2008 r., III SO 8/07, niepubl.).

W dotychczasowym orzecznictwie Sądu Najwyższego dominuje pogląd, że sformułowany na podstawie art. 49 k.p.c. wniosek strony o wyłączenie może dotyczyć nie tylko sędziego (składu sędziowskiego) wyznaczonego do rozpoznania danej sprawy, lecz może on obejmować również sędziego pracującego w sądzie rozpoznającym daną sprawę, ale niewyznaczonego do jej rozpoznania, który ewentualnie w przyszłości będzie mógł rozpoznawać sprawę. Sąd Najwyższy wielokrotnie wypowiadał się bowiem o konieczności merytorycznej oceny takiego wniosku, a jednocześnie o dopuszczalności wyłączenia potencjalnych członków składu orzekającego, a zatem sędziów pracujących w danym sądzie albo wydziale,

mimo że nie wchodzi w skład składu orzekającego w danej sprawie (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z 23 września 1965 r., II PO 5/65, NP 1966 nr 4, s. 525; z 3 lutego 1976 r., II CO 18/75, Legalis; z 7 września 1994 r., I PO 10/94, OSNAPIUS 1995 nr 4, poz. 56; z 20 stycznia 1995 r., II PO 1/95, OSNAPIUS 1995 nr 11, poz. 138, a także uchwałę Sądu Najwyższego z 6 marca 1998 r., III CZP 70/97, OSNC 1998 nr 9, poz. 132). W postanowieniu z dnia 21 kwietnia 2004 r. (III CO 2/04, OSNC 2004 nr 12, poz. 207) Sąd Najwyższy doprecyzował jedynie, że wniosek o wyłączenie sędziego musi określać osobę (tożsamość) sędziego, którego dotyczy, oraz wskazywać zindywidualizowane przyczyny wyłączenia. Jeżeli wniosek dotyczy większej liczby sędziów, wszyscy oni muszą być oznaczeni przez wskazanie imion i nazwisk, a przyczyny wyłączenia powinny być odniesione do każdego z nich. Przy tym, wyłączenie wszystkich sędziów danego sądu może nastąpić tylko wówczas, gdy żądający wyłączenia wykaże, że co do każdego z sędziów indywidualnie zachodzą przyczyny wyłączenia przewidziane w art. 48 lub 49 k.p.c. (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 13 lipca 2000 r., II CO 3/00, niepubl.).

Stanowisko opowiadające się za dopuszczalnością formułowania na gruncie art. 49 k.p.c. skutecznych wniosków o wyłączenie sędziów „potencjalnych”, a więc niewyznaczonych do rozpoznania danej sprawy, lecz pracujących w sądzie lub wydziale, w którym jest rozpoznawana sprawa, przeważa również wśród przedstawicieli doktryny (zob. J. Gudowski, M. Jędrzejewska, Komentarz do art. 49 Kodeksu postępowania cywilnego, LEX/el 2016; M. Wójcik, Komentarz do art. 49 Kodeksu postępowania cywilnego, LEX/el 2018). Powyższy kierunek interpretacyjny można uzasadnić twierdzeniem, że skoro prawo żądania wyłączenia sędziego jest instrumentem konstytucyjnej gwarancji prawa strony do bezstronnego sądu, tym samym wszelkie ograniczenia w zakresie realizacji tego prawa są niedopuszczalne. Należy również dostrzec, że pogląd o możliwości skutecznego domagania się przez stronę wyłączenia sędziów niewyznaczonych do rozpoznania danej sprawy jest ugruntowany w orzecznictwie sądów administracyjnych, na tle wykładni przepisu art. 19 ustawy z dnia 30 sierpnia 2002 r. Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (jednolity tekst: Dz.U. z 2018 r., poz. 1302 ze zm.), który to przepis - wzorem instytucji wyłączenia

sędziego na wniosek strony przewidzianej w procedurze cywilnej - przewiduje możliwość wyłączenia sędziego w sytuacji istnienia okoliczności tego rodzaju, że mogłaby wywołać uzasadnioną wątpliwość co do jego bezstronności w danej sprawie. W judykaturze przyjmuje się bowiem, że dopuszczalny jest wniosek o wyłączenie wszystkich sędziów danego wydziału (sądu) od udziału w sprawie, niemniej może to nastąpić dopiero w wypadku wykazania co do każdego z tych sędziów, iż zachodzą przyczyny ich wyłączenia (por. postanowienia Naczelnego Sądu Administracyjnego: z 7 czerwca 2013 r., I GZ 185/13, LEX nr 1320407; z 18 grudnia 2012 r., I OZ 930/12, LEX nr 1239560; z 29 czerwca 2012 r., II OZ 554/12, LEX nr 1282360 i z 21 października 2014 r., I OZ 767/14, LEX nr 1529117). Co więcej, w postanowieniu z dnia 31 maja 2010 r. (I OZ 383/10, LEX nr 672983) Naczelny Sąd Administracyjny stanął na stanowisku, że strona nie musi nawet znać z imienia i nazwiska sędziów, których dotyczy wniosek o ich wyłączenie. Formułując wniosek, wystarczy zatem, że jedynie określi ich w sposób możliwy do zindywidualizowania.

Z drugiej jednak strony, w judykaturze oraz w piśmiennictwie można spotkać się z poglądem, że wniosek o wyłączenie może dotyczyć zasadniczo jedynie sędziego orzekającego w danej sprawie, a nie sędziego „potencjalnego”, tj. pracującego w sądzie rozpoznającym sprawę, lecz niewyznaczonego do jej rozpoznania, który ewentualnie w przyszłości będzie mógł rozpoznawać sprawę (por. uzasadnienie postanowienia Sądu Najwyższego z 2 czerwca 2010 r., II UO 1/10, Legalis; I. Kunicki, w: A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego, Komentarz*, tom I, Warszawa 2016, art. 50, nb. 13 oraz J. Jagieła, w: A. Marciniak (red.), K. Piasecki (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz Art. 1-366*, Tom I, Warszawa 2016, art. 50, nb. 5). Również w orzeczeniu z dnia 8 maja 2019 r. (I NSPO 1/19, niepubl.) - rozpoznając wniosek o wyłączenie wszystkich (imiennie wskazanych) sędziów Sądu Apelacyjnego w [...] z powodu wskazanych bliżej we wniosku okoliczności, które mogłyby wywoływać uzasadnioną wątpliwość co do ich bezstronności w sprawie - Sąd Najwyższy stanął na stanowisku, że wniosek zawierający żądanie wyłączenia sędziego, który nie jest członkiem składu orzekającego, jest niedopuszczalny i jako taki podlega odrzuceniu. Uzasadniając powyższe zapatrywanie Sąd Najwyższy dokonał

gruntownej analizy spornego zagadnienia. Wskazał, że granice dopuszczalnego wniosku wyznaczone są zakresem interesu strony domagającej się wyłączenia. Istotą tej procedury jest bowiem zapewnienie, aby bezstronny sąd rozpoznał jej sprawę. Zarówno w odniesieniu do sędziego wyłączanego z mocy prawa (art. 48 k.p.c.), jak i wyłączanego z uwagi na zaistnienie okoliczności, które mogłyby wywołać uzasadnioną wątpliwość co do bezstronności sędziego (art. 49 k.p.c.), wyłączenie odnosi się do określonej sprawy prowadzonej w konkretnym czasie przed określonym sądem. Podstawy wyłączenia nie mają charakteru abstrakcyjnego, skoro ich sens zmierza do zapewnienia prawidłowego rozpoznania sprawy w toku, nie zaś wskazania sędziów, którzy potencjalnie (teoretycznie) nie mogliby rozpoznawać danej sprawy.

Jak wskazał Sąd Najwyższy w powołanym orzeczeniu, chodzi zatem o aktualną relację między sędzią a sprawą, oraz konkretną sytuację procesową, z którą skonfrontowana zostaje strona, tj. rozpoznawaniem sprawy przez sędziego, który nie zapewnia bezstronności. Zdaniem tego Sądu, za ograniczeniem dopuszczalnego wniosku do sędziego, który został wyznaczony do rozpoznania danej sprawy, przemawia również szereg dalszych argumentów, w tym m.in. treść art. 50 § 3 k.p.c., który zezwala sędziemu na podejmowanie dalszych czynności w sprawie (co przesądza, że przepis ten dotyczy zakresu kompetencji konkretnego sędziego objętego wnioskiem o wyłączenie) oraz art. 51 k.p.c., który nakazuje sędziemu, co do którego zachodzą podstawy wyłączenia, zawiadomić o tym sąd. W ocenie Sądu Najwyższego, przy założeniu dopuszczalności złożenia wniosku abstrakcyjnego o wyłączenie dowolnego sędziego spoza składu, należałoby również konsekwentnie uznać, że każdy sędzia jest objęty hipotezą art. 51 k.p.c. Oznaczałoby to, że art. 51 k.p.c. winien prowadzić do informowania wszystkich sędziów w danym wydziale (a może nawet sędzie lub w całej Polsce) o tym, że określona osoba złożyła pozew po to, aby umożliwić każdemu sędziemu (potencjalnie „wyłączalnemu”) złożenie zawiadomienia w trybie art. 51 k.p.c.

Nie wydaje się przy tym uzasadnione twierdzenie, aby przyjęty przez Sąd Najwyższy w powołanym wyżej orzeczeniu kierunek wykładni terminu „wniosek o wyłączenie sędziego” w rozumieniu art. 49 k.p.c., zakładający dopuszczalność formułowania skutecznego wniosku o wyłączenie jedynie w odniesieniu do

sędziego wyznaczonego do rozpoznania konkretnej sprawy, mógł stwarzać realne ryzyko ograniczenia konstytucyjnych gwarancji procesowych przysługujących stronie w postaci prawa do sądu i prawa do rozpatrzenia sprawy przez niezależny, bezstronny i niezawisły sąd. Trybunał Konstytucyjny w wielu orzeczeniach wskazywał, że na prawo do sądu składają się: 1) prawo dostępu do sądu, tj. prawo uruchomienia procedury przed sądem - organem o określonej charakterystyce: niezależnym, bezstronnym i niezawisłym; 2) prawo do odpowiedniego ukształtowania procedury sądowej, zgodnie z wymogami sprawiedliwości i jawności; 3) prawo do wyroku sądowego, tj. prawo do uzyskania wiążącego rozstrzygnięcia danej sprawy przez sąd (por. m.in. wyroki Trybunału Konstytucyjnego z: 16 marca 1999 r., SK 19/98, Legalis i z 11 grudnia 2002 r., SK 27/01, Legalis). Potwierdzając dotychczasową linię orzeczniczą, Trybunał dokonał jej rozwinięcia w wyroku z dnia 24 października 2007 r. (SK 7/06, Legalis), stwierdzając, że konstytucyjne prawo do sądu obejmuje też czwarty istotny element, a mianowicie prawo do odpowiedniego ukształtowania ustroju i pozycji organów rozpoznających sprawy. Pogląd ten Trybunał potwierdził w wyroku z dnia 14 listopada 2007 r. (SK 16/05, Legalis). Analizując treści normatywne przepisu art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, Trybunał w uzasadnieniu wyroku z dnia 20 listopada 2004 r. (SK 19/02, Legalis) wyjaśnił, że konstytucyjna charakterystyka prawa do sądu zawiera zarówno ustrojowe, jak i proceduralne elementy. Wymagania ustrojowe określa art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, wskazując na sąd jako jedyny organ powołany do rozpoznania sprawy (monopol sądownictwa). Ustawodawca określa równocześnie kryteria tego sądu. Sąd ten musi więc spełniać kumulatywnie cztery konstytucyjne kryteria: sądu właściwego, sądu niezależnego, sądu bezstronnego oraz sądu niezawisłego.

Przy tym w licznych orzeczeniach zarówno Trybunału Konstytucyjnego, jak i Sądu Najwyższego, odniesiono się do pojęcia bezstronności, wskazując, że termin ten należy rozumieć jako obiektywną bezstronność sędziego, w tym zarówno subiektywne poczucie sędziego co do własnej bezstronności, jak i jego bezstronność w odbiorze zewnętrznym opartą na zobiektywizowanych przesłankach i analizowaną poprzez odwołanie się do oceny sytuacji dokonanej przez przeciętnego, rozsądnie rozumującego obserwatora procesu (por. wyroki

Trybunału Konstytucyjnego: z 27 stycznia 1999 r., K 1/98, OTK-A 1999 nr1, poz. 3, i z 20 lipca 2004 r., SK 19/02, OTK-A 2004 nr 7, poz. 67; uchwała Sądu Najwyższego z 26 kwietnia 2007 r., I KZP 9/07, OSNKW 2007 nr 5, poz. 39; wyroki Sądu Najwyższego: z 8 stycznia 2009 r., III KK 257/08, LEX nr 532400 i z 18 marca 2009 r., IV KK 380/08, LEX nr 491543). W orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka także wyróżnia się subiektywny i obiektywny aspekt bezstronności (zob. B. Gronowska, *Sprawa Nortier przeciwko Holandii - problem bezstronności sądu w rozumieniu art. 6 § 1 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, *Palestra* 1994 nr 3-4, s. 116 i n. oraz wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 10 października w sprawie *Daktaras przeciwko Litwie* (dotyczący problemu obiektywizmu i bezstronności sędziów oraz zasady domniemania niewinności), *Prok. i Pr.* 2001 nr 3, s. 165 i n.). Subiektywny aspekt bezstronności sprowadza się do analizy osobistej postawy i nastawienia sędziego (sędziów), a zwłaszcza ewentualnego istnienia jakichkolwiek osobistych uprzedzeń co do rozpoznawanej sprawy. Natomiast w ujęciu obiektywnym rozważeniu podlega, czy konkretny skład orzekający zapewnia takie gwarancje bezstronności, które w danej sytuacji są wystarczające do wykluczenia jakiegokolwiek usprawiedliwionej wątpliwości co do jej braku.

W kontekście powyższego, stwierdzić należy, że nawet przy opowiedzeniu się za ograniczeniem możliwości skutecznego formułowania przez stronę na podstawie art. 49 k.p.c. wniosku o wyłączenie jedynie w odniesieniu do sędziego, który został wyznaczony do rozpoznania danej sprawy, konstytucyjne standardy procesowe prawa do sądu i prawa do bezstronnego rozpoznania danej sprawy - jak się wydaje - są zagwarantowane. Wszak strona i tak (w dalszym ciągu) dysponuje środkiem prawnym, pozwalającym jej na wyeliminowanie od orzekania w danej sprawie każdej osoby, która została wyznaczona do składu orzekającego, a w stosunku do której strona zgłasza uzasadnione zastrzeżenia co do jej obiektywizmu. Strona ma bowiem możliwość składania indywidualnych wniosków o wyłączenie poszczególnych sędziów wyznaczonych do rozpoznania danej sprawy wraz z indywidualnym przedstawieniem i uprawdopodobnieniem przyczyn wyłączenia każdego z nich. W tym stanie rzeczy, w ujęciu obiektywnym, strona w dalszym ciągu ma zatem realną możliwość zapewnienia bezstronności sądu, który

rozpoznaje daną sprawę. Nadto - jak się wydaje - taki kierunek interpretacyjny przepisu art. 49 k.p.c. nie stoi w sprzeczności z *ratio legis* przepisów o wyłączeniu sędziego, która na gruncie procedury cywilnej (podobnie zresztą jak we wszystkich procedurach sądowych) zmierza do zapewnienia prawidłowego rozpoznania konkretnej sprawy i sprowadza się do eliminowania przyczyn, które mogą skutkować wątpliwościami co do bezstronności i obiektywizmu danego sędziego (składu orzekającego) w jej rozpoznaniu.

Przy tym słusznie zauważył Sąd Najwyższy w uzasadnieniu powołanego postanowienia z dnia 8 maja 2019 r., że kierunek interpretacyjny kwestionujący dopuszczalność składania wniosków o charakterze abstrakcyjnym, obejmujących sędziego, który nie został wyznaczony do rozpoznania konkretnej sprawy, koreluje z głównym nurtem orzecznictwa i dorobkiem doktryny wypracowanym na gruncie przepisu art. 41 § 1 k.p.k., który to przepis nie odbiega treścią normatywną od brzmienia art. 49 k.p.c., przewidując możliwość wyłączenia sędziego w sytuacji istnienia okoliczności tego rodzaju, że mogłaby wywołać uzasadnioną wątpliwość co do bezstronności sędziego w danej sprawie. Na gruncie procedury karnej dominuje bowiem zapatrywanie, że wyłączenie sędziego w oparciu o art. 41 § 1 k.p.k. wchodzi w rachubę jedynie w odniesieniu do konkretnego sędziego wyznaczonego już do udziału w sprawie, a nie sędziego, który jedynie potencjalnie może zostać do sprawy wyznaczony (por. postanowienie Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 22 sierpnia 2006 r., II AKo 155/06, OSA 2007 nr 4, poz. 17; postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 17 stycznia 2001 r., II AKo 298/00, Prok. i Pr. - wkł. 2001 nr 11, poz. 19; postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 25 kwietnia 2001 r., II AKo 43/01, KZS 2001 nr 5, poz. 30; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 czerwca 2014 r., IV KZ 31/14; postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 7 czerwca 2018 r.; II AKo 83/18, KZS 2018 nr 6, poz. 40). Rozstrzygnięcie natomiast w przedmiocie wyłączenia sędziego, który nie został wcześniej wyznaczony do udziału w sprawie, jest niedopuszczalne. Wniosek taki - w wypadku złożenia go - ma charakter warunkowy i staje się aktualny dopiero z chwilą wyznaczenia do udziału w sprawie wskazanego w nim sędziego (zob. postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 8 czerwca 2018 r., II AKo 81/18, KZS 2018 nr 6, poz. 41).

Szczegółowo do tej kwestii odniósł się Sąd Najwyższy w uzasadnieniu postanowienia z dnia 21 czerwca 2012 r. (III KO 34/12, OSNKW 2012 nr 11, poz. 116, Prok. i Pr. - wkł. 2013 nr 1, s. 5, Biul.SN 2012 nr 11, s. 16). Wskazał bowiem, że na podstawie art. 40 § 1 i art. 41 § 1 k.p.k. wniosek o wyłączenie sędziego może zostać skutecznie złożony tylko w stosunku do sędziego, a w składach kolegialnych sądu - sędziów, którzy zostali wyznaczeni do rozpoznania sprawy. Nie dotyczy zaś bezpośrednio pozostałych sędziów danego sądu, gdyż nie można wyłączyć sędziego „na przyszłość” od rozpoznania sprawy w trybie postępowania o wyłączenie sędziego. Takie wyłączenie może nastąpić jedynie z uwagi na dobro wymiaru sprawiedliwości na podstawie art. 37 k.p.k. Wówczas bowiem dochodzi do wyłączenia wszystkich sędziów danego sądu od rozpoznania sprawy, ale jest to zawsze wyłączenie sądu, a nie sędziów. Skoro wniosek o wyłączenie może dotyczyć tylko sędziego (sędziów) wyznaczonego do rozpoznania sprawy, to wskazanie we wniosku wszystkich sędziów danego sądu nie zmienia tej zasady i nie wyłącza innych sędziów od jego rozpoznania. Należy bowiem w takiej sytuacji procesowej wniosek o wyłączenie wszystkich sędziów odczytać jako skutecznie złożony tylko w stosunku do sędziego (sędziów) wyznaczonego do rozpoznania sprawy (art. 118 § 1 k.p.k.). Dopiero gdyby ten sędzia (sędziowie) został wyłączony od rozpoznania sprawy, a następnie po kolei wyłączeni zostali poszczególni sędziowie danego sądu i pozostał tylko jeden, którego też wniosek dotyczy, to wówczas sędzia ten powinien przekazać wniosek do rozpoznania sądowi wyższego rzędu w trybie art. 42 § 4 zd. 2 k.p.k. W konsekwencji - jak wskazał Sąd Najwyższy w uzasadnieniu powołanego orzeczenia - sędziowie wymienieni we wniosku o wyłączenie wszystkich sędziów danego sądu, którzy nie zostali wyznaczeni do rozpoznania sprawy, mogą rozpoznać ten wniosek, gdyż wniosek o wyłączenie od udziału w sprawie ich bezpośrednio nie dotyczy. Dodatkowo, w postanowieniu z dnia 16 marca 2010 r. (WO 4/10, OSNWSK 2010 nr 1, poz. 567) Sąd Najwyższy podniósł, że skoro instytucja wyłączenia sędziego (zarówno *iudex inhabilis*, jak i *iudex suspectus*) od udziału w sprawie dotyczy sędziego (sędziów) wyznaczonego do rozpoznania konkretnej sprawy, tym samym również oświadczenie, o którym mowa w art. 42 § 2 k.p.k., czy żądanie sędziego z art. 42 § 1 k.p.k., mogą być skutecznie złożone jedynie przez sędziego wyznaczonego do rozpoznania sprawy.

Także wśród przedstawicieli nauki prawa karnego dominuje zapatrywanie, że w art. 41 k.p.k. chodzi o wyłączenie sędziego „w danej sprawie”, a sprawą jest postępowanie w określonym przedmiocie, zatem wystąpić można jedynie o wyłączenie sędziego wyznaczonego (sędziów wyznaczonych) do rozpoznawania takiej sprawy, a nie innych jeszcze sędziów danego sądu niejako „na przyszłość” (zob. D. Świecki, *Komentarz do art. 41 Kodeksu postępowania karnego*, Lex/el 2019; T. Grzegorzczak, *Komentarz do art. 41 Kodeksu postępowania karnego*, Lex/el 2014).

Wreszcie, przy ocenie kwestii dopuszczalności skutecznego wyłączenia potencjalnych członków składu orzekającego na podstawie art. 49 k.p.c., nie można abstrahować od ewentualnego ryzyka wykorzystywania przez strony instytucji wyłączenia sędziego w innym celu niż zapewnienie bezstronności orzekania. Instytucję wyłączenia sędziego od rozpoznania sporu należy postrzegać jako gwarancję bezstronności sądu. Jest jednak jasne, że może być ona wykorzystywana w sposób instrumentalny przez stronę, choćby w celu odroczenia w czasie wydania orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie. Analizując ten aspekt należy mieć również wzgląd na to, że efektywność postępowania rozumiana jako postulat wydania sprawiedliwego orzeczenia w warunkach poszanowania gwarancji procesowych stron bez nieuzasadnionej zwłoki (por. art. 45 ust. 1 Konstytucji, art. 6 Konwencji i art. 6 § 1 k.p.c.), wymaga podejmowania przez sąd działań zapobiegających obstrukcji procesowej, zapewniających właściwy przebieg postępowania, respektujących zasadę równouprawnienia stron, zgodnie z którą przepisy prawa procesowego normujące prawa i obowiązki stron mają w sposób jednakowy, zapewniający sprawiedliwe i równe warunki prowadzenia sporu, gwarantować obu stronom rzeczywistą i jednakową możliwość uzyskania ochrony prawnej.

Mając na uwadze wskazane okoliczności Sąd Najwyższy orzekł jak w postanowieniu, na podstawie art. 398¹⁷ § 1 k.p.c.